

Cuprins

<i>O nouă introducere</i>	7
Prolog. Esența.	11
1. Insula Barataria	27
2. Spania plurală.	51
3. Doamna din Elche	63
4. <i>Sol y sombra.</i>	95
5. Străinii	109
6. Spania sălbatică	125
7. Soldații	141
8. Hristos Împăratul.	155
9. Patru orașe	175
10. Ligheanul bărbierului.	195
Încheiere. O stare a ființării	205
<i>Indice de evenimente istorice</i>	211
<i>Indice de nume proprii</i>	213

JAN MORRIS

SPANIA

Traducere de Anacaona Mîndrilă-Sonetto

POLIROM
2017

Uriaşul turn roz al fostului minaret Giralda de pe catedrala din Sevilla este unul dintre monumentele supreme ale ingineriei musulmane, comparabil doar cu minaretele marocane din Rabat şi Marrakech (se spunea că toate trei au fost construite de acelaşi arhitect, genialul Jabir, dar, din păcate, s-a demonstrat recent că o astfel de persoană n-a existat niciodată). E absolut paralelipipedic, o rampă blândă te duce până în vârf, e îmbrăcat cu plăci ceramice smălţuite şi noaptea, când reflectoarele îl scot în evidenţă, nişte păsări mari, ce aduc a vulturi, albe în lumină, planează şi dau ocoluri stranii îngerului din vârf.

Turnuri asemănătoare – unele construite ca moschei, iar altele ca biserici, după Reconquista – se găsesc pe tot cuprinsul Spaniei şi multe dintre cele mai memorabile se află în nord-est, unde puterea maurilor a durat relativ puţin. Aceasta pentru că în perioadele de intoleranţă ale Spaniei musulmane mulţi refugiaţi creştini au fugit spre nord, ducând acolo aptitudinile şi gusturile deprinse din islamism. Astfel, una dintre marile surprize oferite de Spania e turnul octogonal al bisericii San Pablo din Zaragoza, evident rudă cu un minaret, care se dezvăluie pe neaşteptate în splendoarea-i zveltă, de cărămidă, într-unul din cele mai strâmte, mai murdare şi mai zgomotoase colţuri ale oraşului. Dintre toate oraşele spaniole pe jumătate maure, cel care evocă Africa şi Arabia cel mai mult e, poate, Calatayud, la distanţă de o zi pe şosea faţă de Franţa, în inima Aragónului. E în parte efectul arşiţei verii, al prafului şi al pustietăţii ţinutului şi în parte efectul muntelui cenuşiu, ros de

vremuri, care se înalță în spatele orașului, sfredelit de bârlogurile troglodiților și încununat de ruinele unui fort cu un aer la fel de african ca oricare Atlas sau Mokattam; dar în principal este efectul minaretelor care se ridică deasupra acoperișurilor orașului, dominându-i străzile înghesuite – ascuțite, suple, cam arogante și păstrând un aer musulman atât de viteaz, încât aproape că auzi declicul difuzoarelor muezinului în zori și vezi siluetele îmbrăcate cu mantii albe grăbindu-se să-și facă abluțiunile. Astfel de clădiri de inspirație păgână, rămase în urmă ca un sediment, aduc o contribuție puternică la atmosfera Spaniei și ne amintesc în permanență de originea sa colaterală deșertică.

Astfel ajungem la marile catedrale în stil romanic, tranzițional, gotic sau renascentist, care sunt floarea construcțiilor spaniole și care întruchipează în general, pentru restul lumii, prezența spaniolă. Ce sunt zgârie-norii pentru New York sunt catedralele pentru Spania: de la Ávila, Barcelona, Burgos, Granada, Jaén, León, Málaga, Murcia, Palma, Salamanca, Santiago, Zaragoza, Segovia, Sevilla, Toledo – toate, capodopere și suplimentate în toate regiunile de structuri de mai mică importanță care ar fi, în oricare altă țară, motive de laudă națională. Catedralele sunt totodată muzee – primele colecții publice –, tezaure, depozitare ale istoriei spaniole, agenții de turism pline de avânt și centre străvechi de pelerinaj, cum e Santiago de Compostela, sau de adunări publice, precum curtea interioară a catedralei din Barcelona (unde cetățenii flecăresc duminică dimineața, iar găștele sfinte se bălăcesc în eleșteul lor cu un aer cunoscător și totodată temător). Pe veranda

deschisă a catedralei din Valencia, reprezentanții agricultorilor se întâlnesc în fiecare joi dimineață pentru a aproba, în ședință oficială, distribuția curentă a apei de irigație. Sub arcadele curții interioare a catedralei din Zamora se păstrează, scânteind de culori vii și medievalism, una dintre cele mai fascinante colecții europene de tapiserii.

Fiecare oraș spaniol de mărime medie are o catedrală. Zaragoza și Salamanca au, fiecare, câte două. Madridul construiește una, cu întreruperi, încă din 1623 și a reușit să finalizeze cripta. Unele sunt de-a dreptul geniale – cea din Murcia, de exemplu, al cărei turn a fost comparat de Richard Ford cu un telescop deschis și care e mai presus de toate o veche structură binevoitoare și voioasă, ca un marinar. Altele sunt mai degrabă fortărețe decât lăcașuri sfinte, în special catedralele militare din Catalonia – și mai ales aceea din Palma, cea mai magnifică expresie a spiritului catalan, care se înalță pătrată pe fortificațiile ei, mai sus de port, păzitoarea Mallorcăi, primul lucru care-ți cere socoteală când ajungi la insulă de pe mare și ultimul pe care-l vezi, peste umăr, când pornești spre interiorul muntos. Unele sunt, mai mult ca orice altceva, *mari*: catedrala renașcentistă din Jaén pare absurd de disproporționată în acel oraș de mărime mijlocie, iar catedrala gotică din Sevilla e învinsă la capitolul grandoare numai de catedrala Sfântul Petru din Roma – „Să înălțăm un templu atât de măreț, încât să intrăm în posteritate, fie și doar ca nebuni”, a spus adunarea canonicilor când a decis construirea ei. Altele sunt pur și simplu mulțumite de ele însele: cea din Málaga, care are un singur turn finalizat și străjuiește

ca un general cu multe decorații și un singur braț, sau cea Segovia, care trebuie să concureze pentru a atrage atenția cu un castel alb, de basm, pe creastă și e întru totul conștientă că iese învingătoare.

Să aleg din această mulțime prodigioasă două clădiri, ca stegari care să le reprezinte pe toate. Mai întâi să urmărim drumul pelerinilor până la Santiago de Compostela, orașul din Galicia imortalizat prin asocierea sa legendară cu Sfântul Iacob – Santiago înseamnă Sfântul Iacob. În Evul Mediu, acest oraș era depășit numai de Ierusalim și Roma ca țintă de pelerinaj creștină și nici un pelerin nu-și socotea completă colecția de trofee fără scoica de la Santiago (purtată la pălărie în acele vremuri, așa cum pelerinii de azi își lipsesc o imagine cu Marele Canion pe luneta mașinii sau flutură de flamuri-suvenir din cap până-n picioare când fac auto-stopul spre Oberammergau). E un oraș mic, ghemuit frumos în zona rurală vergiliană a Galiciei, numai vaci, pălării de pai și care cu fân; abia ai pătruns în perimetrul lui, abia ai adulmecat mireasma civică de sfințenie și turism, când ieși de pe Calle Franco – Aleea Franco – și te afli în piața catedralei.

Și astăzi, ca și pentru pelerinii din vechime, acesta e unul dintre momentele mărețe ale călătoriei. Piața e imens de vastă și pare făcută din granit auriu. În fața ta se ridică, cu nume plăcut auzului și atitudine princiară, Hostal de Los Reyes Católicos, înființat de Isabela și Ferdinand ca pensiune pentru pelerini și devenit poate cel mai frumos hotel din Europa. La stânga se află clădirea renașcentistă a Prefecturii, în ale cărei celule de la subsol lăncezesc probabil câțiva deținuți nu foarte

disperați. Mașinile traversează rareori această piață celestă, însă pietoni există în permanență – turiști, băieți de la hotel care fac comisioane, polițiști, preoți; examinând scena calmă, dar niciodată amortită, cu ceva venețian în adâncime și mișcare, se ridică fațada înaltă a catedralei, fără îndoială una dintre cele mai mărețe clădiri din lume. Nu seamănă cu nimic altceva. La un capăt al corpului său imens se ridică un turn piramidal, aparent hindus la origine. În fața ușii uriașe, două scări se înalță atât de vioi de la nivelul pieței, încât par că te vor duce la o belvedere veselă. Iar în centrul compoziției, turnurile vestice gemene ale catedralei se înalță spre albastrul cerului într-o senzațională înflorire barocă, acoperite peste tot cu reprezentări ale Sfântului Iacob în haine de pelerin, încununate cu sfere, clopote, stele, cruci și giruete, pătate de licheni verzi și gura-leului în crăpături și emanând un încântător aer de mulțumire voioasă.

Interiorul acestei clădiri vesele e practic romanic. Intrarea vestică e un superb portic sculptat care spune povestea Judecării de Apoi, cioplită meticulos în piatră, supravegheată de Domnul nostru Iisus și evangheliștii săi, slugiți de îngeri, patriarhi și monștri rușinați și având la bază silueta îngenucheată a zidarului-șef al catedralei, *maestro* Mateo. Deasupra altarului înalt se află o statuie scânteietoare a Sfântului Iacob, numai nestemate și argint, iar șuvoiul de pelerini urcă toată ziua o scară cu câteva trepte ca să-i sărute mantia. Pe marginile navelor se înșiră confesionale, fiecare pentru pelerini din altă țară – în perioada de maximă înflorire a acestui loc sfânt, la Santiago veneau zilnic, între Paște și Sfântul

Mihail, în medie cinci mii de pelerini. În zilele de sărbătoare, din tavan pendulează o cădelniță atât de grea, încât e nevoie de șase bărbați ca s-o pună în mișcare, iar o dată, când a scăpat de sub control, a ieșit de-a dreptul pe ușă afară. Nu cunosc nici o clădire mai efervescentă decât această catedrală de mult îndrăgită și înțeleg pe deplin vechea superstiție care îi îndeamnă și în aceste vremuri realiste pe oamenii educați să-și lipească fruntea de cea a bătrânului Mateo, ca să obțină prin contact un dram din talentul lui.

Al doilea mare templu, catedrala gotică din Burgos, e foarte diferit. Burgos e un oraș politic – locul de naștere al Cidului, vechea capitală a Castiliei, capitala generalului Franco în timpul războiului civil –, iar catedrala lui are și ea un aer de importanță temporală profundă. Catedrala din Burgos nu posedă nimic vesel sau strălucitor. Exteriorul e de o solemnitate cenușie uniformă. Cele două turnuri cu grilaj, de culoarea metalului folosit la arme, seamănă cu catargele dantelate ale vechilor nave de război americane. Ușa dinspre nord e întotdeauna încuiată, spre a-i preveni pe cetățenii din Burgos, spune sever ghidul turistic, să folosească această catedrală drept cale de acces publică. Niște trepte cenușii, mohorâte te conduc spre ușile principale; paracliserii amenințători își zăngănesc înăuntru cheile; peste tot în catedrală s-a așternut întunecimea, ca fumul sau noaptea. Mărețul *coro* se conturează nedeslușit și prin penumbra ca de amurg scânteiază oriunde te-ai uita minunate obiecte lucitoare sau ornamentate cu benzi în motive geometrice – uriașe grilaje aurii, scări cu